

פרק חמישי הנוזקין

נה:

לא היה סיקריקון ציטוה

סיקריקון היינו עובד כוכבים רוצה. שנותן לו ישראל קרקע בפדיון נפשו שלא יהרגנו, ואומר לו, שא קרקע זו - קח לעצמך קרקע זו ואל תמיתני. ולכן הגוי היה נקרא 'סיקריקון' שהוא נוטריקון 'שא קרקע'.

צהרני המלחמה

היא מלחמת טיטוס שהיתה בירושלים וביהודה. ובגמרא פריך מאי קאמר - מה היא כוונת התנא בדבריו.

מקמו בטל

דאמרינן מיראה עבד - לפי שיש תלות שבאמת לא התכוין למכור את קרקעו, ולא מכר לו את הקרקע אלא ממורא הסיקריקון. אי נמי יש תלות שמכר לו את הקרקע משום שסבר בליבו שלמחר אלך ואתבע ואוציא את השדה בדין, והלוקח השני שקנה מהסיקריקון נוח לי - יותר קל לי להוציא ממנו בדין את הקרקע, ועדיף לי לדון עמו מאשר לדון עם הראשון הסיקריקון שקשה הימנו, ולכן המכירה טובה עבורי. ובגמרא (לקמן נט.) מוקי לה - העמידו את המשנה דלא כתב ליה המוכר ללוקח שפרא.

לקח מן הארץ

משנתינו אמורה אפילו בקרקע המיוחדת לכתובת אשתו - שאחר הנישואין כתב לה קרקע מסוימת שתהיה מיוחדת לגבות ממנה את כתובתה, או שכתוב בכתובתה על קרקע מסוימת שהיא תהיה מיוחדת לגבות ממנה את כתובתה, או הכניסתו לו שום בכתובתה - שהכניסה לו קרקע מבית אביה, ושמו והעריכו אותה, וכתבו את שוייה בשטר הכתובה, והרי היא בכלל נכסי צאן ברזל, שצריך ליתן לה בכתובתה קרקע זו כפי השויה שהיתה שוה בשעת נישואיהם, ובל שכן שמשנתינו אמורה בשאר נכסים של הבעל, שודאי שיש תלות

שהאשה מכרה אותם בכדי לעשות נחת רוח לבעלה, דאי לא עבדה ליה - לפי שאם לא היתה מוכרת ללוקח את הזכות שיש לה בנכסים לגבות מהם את כתובתה אמר לה - היה הבעל אומר לה, עיניך נתת בגרושין ובמיתיה - מצפה את להתגרש ממני או שאמות כדי לגבות את כתובתך. הכי מוקמינן ליה - כך העמידו את משנתינו בבבא בתרא (ג.)².

מקמו בטל

דאמרה לא נתכוונתי באמת להקנות, אלא נחת רוח עשיתי לבעלי להראות לו שאינני חושבת כלל על גביית הכתובה.

נותן לבעלים רביע

ששיערו חכמים דסיקריקון מוזיל גביה ריבעא - שהסיקריקון מוזיל את הקרקע ברבע משוייה ומוכרה ללוקח ביותר זול, לפי שהגיעה לידו בחינם³.

לא דנו דין סיקריקון

בתקופת הרוגי המלחמה לא נאמר דין הלוקח מסיקריקון שמקחו בטל, אלא הדין היה דקני הסיקריקון לגמרי, והלוקח ממנו היה מקחו קיים. אבל מאחר תקופת הרוגי המלחמה ואילך, הלוקח ממנו - מהסיקריקון, יש לו את הדין המפורש במשנתינו.

לדמר רבי אסי שלג גזרות גזר

טיטוס בפולמוס - בשלטונה שלו.

כל דלא קמיל

כל דלא קמיל ישראל כל היבא דמשכח ליה - כל מי שאינו הורג ישראל בכל מקום שמוצא אותו.

לקטלוהו

הלכך - לכן, מכיון שידע שהגוי יהרגנו, אנב אונסיה - משום אונסו שרוצה שניח לחייו, כי אמר ליה שא קרקע זו והניחני - כאשר הוא אומר לגוי קח קרקע זו ותניח לחיי, אקנייה ניהליה בלב שלם - הקנה לו את הקרקע בלב שלם. ואף על פי

שהקנה מחמת אונסו, הרי קיימא לן (ג"ז מו:) תלואו וזבין - מי שתלו אותו, כלומר הכריחוהו למכור ומכר, וזבניה וזבינא - מכירתו מכירה!

מפחד

דואג לראות את הנולד - העמיד לבוא, והיינו שמחשב שלא תארע תקלה בכך לעתיד, אם אעשה פעולה זאת עכשיו!

שקל דליספק

דופן של מרכבת נשים, שקורין רימוג"א בלשון אשכנז. והיא בעין עגלה, דאמרינן באותו ואת בנו (מולין עט.) כי מעיילית לי כודנייתא בריספק - כשתביא לי פרדות בעגלה.

קמלא וזר קמלא

כך היה השם של שני יהודים.

דלמטיה קמלא

אוהבו של אותו אדם היה שמו קמציא.

נו.

אמר ליה לא

אמר ליה לא שביקנא לך - לא אניח לך להשאר בסעודה.

אמר ליה

איהו - בר קמצא, יהיבנא לך דמי פלגא סעודתך - אתן לך את דמי חצי סעודתך.

איכול קולנא

קורצא פירושו מלשינות.

קורננא

קרבן להקריב על גבי המזבח, דקיימא לן (מולין ג.): מיתור הפסוק (ויקרא כז יט) "איש איש מבית ישראל ומן הגר בישראל אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם אשר יקריבו לה' לעולה", שיתור תיבת 'איש' בא לרבות את העובדי כוכבים שנודדים נדרים ונדבות בישראל (מולין ג.) - שיכולים לידור קרבנות כשם שהישראל יכול.

צינונים והערות

לכתוב קמצא ובריה, אלא רש"י בא להוציא שלא נאמר שבר קמצא' לא היה שמו של אותו אדם, ונקרא כן בגלל שלאביו קראו קמצא והיה בנו של קמצא אחר (והיו קרובי משפחה, ואביו של בר קמצא נקרא קמצא על שם זקנם), שאם כן לא היה על המשרת לטעות ולהביא את בר קמצא אלא את קמצא אביו, וכן היה על בעל הבית להזכירו בשמו ולא בשם אביו וממילא לא היה השליח טועה, אלא על כרחך שהכוונה בשמו של אותו יהודי היה 'בר קמצא'. [וכל זה הוא דלא כהמהרש"א (מ"א ד"ה ואמר דלא) שמבאר שקמצא ובר קמצא היו אב ובנו, ולכן טעה השליח והחליף ביניהם, וגם בר קמצא היה סבור שמכיון שהוא ידירו של אביו רוצה הוא לעשות שלום עמו]. ט. ראה בילקוט ביאורים מדוע הוזכר שהיה אוהב את קמצא. י. על שם שהיו קורצים בעיניהם ורומזים את דברי המלשינות שלא יבינו השומעים, רש"י (ויקרא יט טו.) והרמב"ן (ויקרא טז) ביאר שהיו מגיעים לבית המושל ונוהמים בגרונם וקורצים בעיניהם' שיש להם מה לומר, וכשהיו מפצירים בהם היו אומרים את דבר מלשינותם. ונקרא בלשון אכילה 'איכול קורצא', משום שדרך המלשינים היה לאכול מיני מאכל בבית המקבל דבריהם, והוא גמר חזק להראות שדבריהם אמיתיים, רש"י (טז.) והרמב"ן (ויקרא טז) נחלק עליו וכתב שאין זה לשון אכילה כי אם לשון השמעת קול, וכמו בב"ב (ג.) 'ולאו גברא בעית לאכלוי' שפירושו לעזור ולהרים קול, וכמו שترגם ינתן על הפסוק (ישעי' נט ז) 'קרא בגרון' 'אכלוי'. ומפרש הרמב"ן שהיו מגיעים לבית המושל והיו נוהמים בגרונם (וואס לון 'אכלוי' מיל' וקורצים בעיניהם שיש

רביע בקרקע או רביע במעות, ושמואל סובר שהכוונה לרביע בקרקע שהם שליש במעות'. ה. הרמב"ם בפירושו המשניות (טוטה פ"ט מ"ז) פירש שפולמוס הוא תאריך בלשון ערבי, והיינו זמן ושלטון של אדם מסוים. והרע"ב פירש שפולמוס היינו חיל. ו. אף על פי ששם מדובר כשנתן מעות, אין כוונת רש"י להשוות בין שני האופנים, אלא מכיון שבשעת המלחמה הפקירו את נכסיהם והיה ברור להם שמפסידים את נכסיהם, דינם כמו בתלותרו וזבין שמכירתו מכירה, וכן כתוב ברשב"א (ד"ה ילע). שו"ת דרכי נועם (מו"מ סי' עז ד"ה גוסק). ז. לפי ביאור רש"י שאגרוי אדם מפחד תמיד' הכוונה שחושש על הנולד, כתב המהרש"א (מ"א ד"ה אמר ר' יומן) שהדרשה היא על אנשי טור מלכא וביתר שראו את חורבן ירושלים, והיה להם לראות את הנולד, אבל בעובדא דבר קמצא לא היו יכולים לצפות את הנולד, ולחשוש שיהיבר ביאורים הרחבה בענין זה. ח. בציין יעקב (ד"ה אקמלא) דייק מדברי רש"י אלו שקמצא ובר קמצא לא היו אב ובנו אלא שני יהודים בעלמא. ומדויק כן מהגמרא שלא כתבה 'אקמצא ובנו'. ובפתח עינים (ד"ה וט"ו) כתב, שאין לומר שרש"י הוצרך להשמיע שקמצא ובר קמצא לא היו אב ובנו, לפי שדבר פשוט הוא, שאם היו אב ובנו היה על הגמרא

א. בירושלמי (ה"ו) מבואר שבראשונה גזרו הרומאים את גזירותיהם על יהודה, לפי שמסורת היתה בידם מאבותם שהיהודי הרג את עשוי, וכפי שאנמר בו (נלאיש מט ט) 'ידך בעורף אויביך'. וכן שנינו בספרי (ואם הגרסה פי' עמת) 'ידיו רב לו' בשעה שהרג את עשוי. ומה שאמרנו בסוטה (ג.) שחוששים בן דן נטל מקל והכה ראשו של עשוי ונפלו עיניו על גזלי יעקב, יש לומר שלא מת באותה הכאה עד שעמד עליו יהודה והרגו. תוס' (ד"ה ציטוה). ב. פקמן (נט.) כתב רש"י (ד"ה קן) רק טעם זה סובר השני נוח לי והראשון קשה הימנו. וביאר המהרש"א (טז גזש"י ד"ה קן) שלשמואל הסובר בגמרא שם שאפילו אם כתב לו שטר גם לא קנה, הטעם הוא אכן משום שעשה כן מיראת הסיקריקון, אבל לפי רב שכשעשה שטר קנה, הטעם שכשאמר לך חזק וקני לא קנה, הוא משום שסבר השני נוח לי והראשון קשה הימנו, וסברא זו אינה מועילה להפקיע קנין גמור שנעשה בשטר. ג. בפני יהושע (ד"ה לקח) הקשה, שרש"י סותר את משנתו, שכאן ביאר שמקחו בטל היינו בשלוש שדות וכל שכן בשאר נכסים, ובכתובות (פז.) ביארו התוס' (ד"ה נגשט) בשיטת רש"י שיש חילוק בין שלש שדות שהמקח בטל מיד, לשאר נכסים שהמקח בטל רק כשבאה לגבות את הכתובה מכך. ותיריך שמכל מקום גם בשאר נכסים שייך לומר שהמקח בטל, והיינו שמה שלקח מן האשה בטל, ומה שיכול לאכול פירות הרי זה מכה מכירת הבעל שמכר לו את הפירות, ואפילו אם לא היה חוזר וקונה מן האשה היה יכול לאכול את הפירות, ועיי"ש עור. ד. וראה להלן (נה.) מחלוקת בדין זה, שרב סובר שהכוונה

וממילא אם ידחו היהודים את קרבןך תבין שהם מורדים ושונאים אותך.

ניצ שפטים

ניב שפטים הוא שפה העליונה של הפה.

לדידו לא הו מומא

לגוים אין איסור להקריב לנבוח בממה דידהו - בממותיהם אלא מחוסר אבר, וכפי שדרשו בזבחים (נא), אבל בעלי מומים מותר להם להקריב על גבי במה.

דוקין הוא טי"ה - תכלול, כתם שנמצא בתוך העין ומצמצם את הראיה. כמו שנאמר (שעיש מ נב) 'הנומה ברזק שמים', שהוא מלשון כיסויי.

יאמרו המטיל מוס נקדשים יהרג

שיהו הרואים סבורין שבשביל שהמיל מום בקדשים, ועבר על מה שנאמר (ויקרא כג לא) 'מום לא יהיה בו', נהרג בר קמצא.

ענומוטו

סבלנותו של רבי זכריה בן אבקולס, שסבל את זה - בר קמצא ולא הרגוי.

שדא גירא למורס

לקבום קסם לראות אם תיפול ירושלים בידו, ועשה זאת כשהיה סמוך לירושלים.

ההוא ינוקא הוה מנמנם בלישינה לא גרסינן - אין גורסים שהיה התינוק מגמגם בלשונו.

ניד עמי ישראל

על ידי עמי ישראל.

ולכפרי ידיה

לקנה ידיו.

נקדה

נקדה"י היינו נקבה ובקעה"י, ומלשון 'מקדרין

בהרים' (עירויזן נט). שפירושו נוקבים בהרים, וכמו כן מה שאמרו כאן נקדה לו חמה הכוונה שהשמש היתה מנקבת ובוקעת ברקיע וזרחה בשבילוי"י כמסופר במסכת תענית (דף כז.)

זלמו

ציצית של מליתו.

נגרמ על נבי כמים וכסמות

שלא היה מהלך אלא על גבי מילת - בגדי צמר.

ואיכא דלמני

בן ציצית שמו. ולמה נקרא שמו הכסת, לפי שהיתה כסתו היינו הכסא שלו, מופלת בין גדולי - חשובי רומי, כשהיה הולך ברומי להקביל פני הקיסר.

הו להו

להנך תלתא עתירי - לאותם שלשה עשירים, חימי ושערי וחמרא - [יין] וציבי - עצים, בכדי למזין - לזון את כל בני העיר עשירים וחד שתא - עשרים ואחד שנים.

צריזי

אנשים ריקים ופוחזים למלחמה - ממהרים בפחו להלחם.

אמרו להו רבנן

להנך בריוני - לאותם הבריונים.

לא מסמייעא מילתא

לנצח.

קמו

בריוני.

ציונים והערות

היה צריך לירות חיצים לכל ארבע רוחות, והרי בצד שכנגד ירושלים אין כל חידוש אם יפול בירושלים, שהרי היה סמוך לירושלים. ולכן פירש המהרש"א שלא היה סמוך לירושלים כל כך בכדי שיוכל לירות חץ ויפול בירושלים, אלא שדרך פלא נשאה הרוח את כל החיצים לירושלים. ובבן יהודע (י"א לאינע) פירש שלא עמד כנגד ירושלים אלא באלכסונה של ירושלים, במקום שעל פי הטבע לא יכול החץ ליפול בירושלים ומכל מקום סיבב בדרך נס שיתקעמו החיצים ויפלו בירושלים. וראה עוד בילקוט ביאורים אריכות בזה. יד. ראה בהגהות וציונים (אם ל) שגירסת בארות המים היא 'נקדרה', וכן כתב בספר אבות הראש (על אגות ד"ר סוף פקו ו"ה עקדס), שאי אפשר להבין את פירושו רש"י כאן אם נגרוס 'נקדה', אולם הרש"ש ניקד נקדה עיי"ש. טו. וראה בפירושו הכותב על העין יעקב בתענית (ס) שביאר שנקדה היינו שעמדה בנקודתה ולא הלכה למקום שקיעתה. טז. ראה רש"י בתענית (כ. ד"ה נקדס). יז. סיפור המעשה מובא במסכת תענית (ע): תנו רבנן, פעם אחת עלו כל ישראל לרגל לירושלים ולא היה להם מים לשתות. הלך נקדימון בן גוריון אצל הגמון אחד, אמר לו הלויני שתיים עשרה מעיינות מים לעולי רגלים, ואני אתן לך שתיים עשרה עינות מים נכלומר שירדו גשמים והתמלאו המעינות מים. רש"י. ואם איני נותן לך, הריני נותן לך שתיים עשרה ככר כסף. וקבע לו זמן. כיון שהגיע הזמן ולא ירדו גשמים, בשחרית שלח לו שגר לי או מים או מעות שיש לי בידך. שלח לו, עדיין יש לי זמן, כל היום כולו שלי הוא. בצהרים שלח לו, שגר לי או מים או מעות שיש לי בידך. שלח לו, עדיין יש לי שהות ביום. במנחה שלח לו, שגר לי מים או מעות שיש לי בידך. שלח לו עדיין יש לי שהות ביום. וראה עליו אותו הגמון, אמר, כל השנה כולה לא ירדו גשמים, ועכשיו ירדו גשמים, נכנס לבית המרחץ

קליטו להנך אמרי לאוצרות התבואה והעצים. ועשו כן בכדי שילחמו ולא יסמכו על האוצרות שיש להם"י.

סמילא

סלת.

סיוורמא

פת נקייה.

גושקרא

פת קיבר שאונדי"ה.

פרמא

פרש של גללי בהמה - צואת בהמה.

ומסה

מחמת איסמניסותה - מחמת שהיתה מפונקת.

גרוגרות

מאותם שנשארו לרבי צדוק, שמציץ את מימיה, ומצאתה היא ואכלתה לרעבונה כשלא מצאה דבר מאכל אחר, ומריח החולי של רבי צדוק שנכנס בגרוגרת מעמה, ומתה באסמניסותה - מחמת שהיתה מפונקת.

הוה ממזי

בגרונו.

מאזרזלי

מחמת שהיה בחוש.

כי הוה צימא

כשנמר תעניותו ורצה להברות [- לרפאות] עצמו.

הוה מייתי ליה גרוגרות

הוה מייתי ליה גרוגרות - היו מביאים לו תאנים יבשין, מפני שלא היה יכול לבלוע דבר סמיך או

בשמחה, עד שהאדון נכנס בשמחתו לבית המרחץ, נקדימון נכנס לבית המקדש כשהוא עצוב, נתעטף ועמד בתפלה, אמר לפניו, רבונו של עולם, גלוי וידוע לפניך, שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא עשיתי, אלא לכבודך עשיתי, שיהו מים מקויין לעולי רגלים, מיד נתקשרו שמים בעבים וירדו גשמים, עד שנתמלאו שתיים עשרה מעינות מים והותירו, עד שיצא אדון מבית המרחץ נקדימון בן גוריון יצא מבית המקדש, כשפגוע זה בזה, אמר לו תן לי דמי מים יותר שיש לי בידך, אמר לו יודע אני שלא הרעיש הקדוש ברוך הוא את עולמו אלא בשבילך, אלא עדיין יש לי פתחון פה עליך שאוציא ממך את מעותי, שכבר שקעה חמה וגשמים ברשותי ירדו, חזר ונכנס לבית המקדש, נתעטף ועמד בתפלה, ואמר לפניו רבונו של עולם הודע שיש לך אהובים בעולמך, מיד נתפזרו העבים וזרחה החמה, באותה שעה אמר לו האדון אילו לא נקדרה החמה היה לי פתחון פה עליך שאוציא ממך מעותי. תנא, לא נקדימון שמו, אלא בוני שמו, ולמה נקרא שמו נקדימון, שנקדרה חמה בעבורו. יח. והעיר הרש"ש (י"א קליטו) שבגמרא לא מובא ששרפו את אוצרות העצים, כי אם את אוצרות החיטים והשעורים, וזה מספיק בכדי להוציאם למלחמה, כי אם אין להם חיטים ושעורים מה יועילו להם העצים. ובבן יהודע (י"א ע"ה) ביאר שהיו צריכים לשרוף גם את העצים, שהיו אם ישרפו את אוצרות החיטים והשעורים בלבד, אינם נשרפים במהרה כי אם מעט מעט, וכל העם ירצו ויצילו מן הדלקה וישמרו אוכל לעצמם, ולא יהיה רעב, על כן מוכרח להיות שהמעשה היה שאוצרות החיטים והשעורים היו סמוך לאוצרות העצים, ולכן כאשר שרפו את העצים ונעשה דלקה גדולה נשרפו גם אוצרות החיטים והשעורים ומיד נעשה רעב. ובעיני יעקב (י"א ע"ה) כתב שהעם שכתבה הגמרא ששרפו את אוצרות החיטים

עבה. והיה מוצין את מימיהן של התאנים, ומשליך את הגרוגרותי.

אנא סיקרא

כך שמו.

אלא ליה

רבן יוחנן בן זכאי תא לנבאי בצנעא - בא אלי בסתר.

אמר ליה

רבן יוחנן בן זכאי.

עד אימתי עזדימו הכי

דלא שבקיתון לאשלומי - שאינכם מניחים לנו להשלים עם הרומאים.

מי לי סקנתא לדידי

שיניחוני הבריונים לצאת מן העיר.

נקוט נפשך בקצרי

החוק עצמך בחולה, דהיינו הוצא - שתוציא קול שאתה חולה.

לשיילו צן

כמו שאתה גוסס.

ואימי מדי קרילא

דבר מסריח, כגון נבילה.

ואגני גנך

והשכב במטתך עמך, שיאמרו מת הוא, ומסריח כבר.

וליעילו צן מלמדך

יבנסו תחת רגלי ממתך לשאת אותה, ולא יניחו אחרים לשאת את המטה, דאינון ידעין דחייא קליל מביה - לפי שהבריונים יודעים שחי יותר קל ממת, ואם ירגישו שאתה קל ידעו שאתה חי.

צנו

הנך בריוני.

למדקריה

ברמחים, שזא מערים הוא ובאמת הוא חי.

אמר לנו

אבא סקרא.

יאמרו

הרומיים עליכם, שאפילו את רבן דקרו.

למידספיה

אולי יצעק.

דלאו מלכא אנא

והתעללת בי - וצחקת עלי.

נו:

אצירא מלכא אמ

מלך אתה עתיד להיותי.

והיה אדירו ממנו ומושלו מקרנו ילא

אלבא אדיר הוא מלך המושל.

לננון זה צימ המקדש

על שם שמלבין עונותיהן של ישראלאי.

כרוך עליה

דבוק ולהוט אחריה.

אין שוכרין אמ הסנימ

כדי שילך לו הדרקוןי, כך היה לכם להשחית חומת העיר, ולשורפה באש, כדי להשליך אותן בריוני מתוכה.

וסנימא שנקין לה

כך היינו מצפים אולי נוכל להם לבריונים, ולהוציאם ממנה, ותהיה העיר קיימת, ואחר כך נשלים עמך.

פריסקמא

שליח.

לא נפיק

שנתדשנו אבריו משמחת השמועה שנעשה למלך.

ורומ נכאה סינע גרט

וכאשר תבאה רוחך מחמת השונא, תיבש העצב שלך מדשנותה.

מן לי יצנה

שלא תחריבנה, ולא תהרוג חכמיהי.

ושושילמא דרנן גמלאל

משפחת הנשיא, שלא תהרנס, שלא תכלה שולטנות בית דודי.

ואסותמא

רופאים תן לי מאנשיך, שירפאו את רבי צדוק,

שלא היה יכול לבלוע אוכל, לפי שנתקצרו מעיו מחמת שהיה יושב בתעניותיו ולא הורגלו מעיו לאכילה.

והוא סנר

רבן יוחנן סנר.

כולי האי

בקשה גדולה כזו, דלישבק לירושלים - שיעזוב את ירושלים לא עביד ליה - לא יעשה ליה, ואשתבח דאפילו הצלה פורתא לא עבדי - ונמצא שאפילו הצלה מועטת לא תהיה, הלכך בעינא מיניה הא - לכן אבקש ממנו דברים אלו דתיהוי הצלה פורתא - שלכל הפחות יהיה הצלה מועטת.

מיא דפארני

מים שנישורו בהם סובין.

מיא דסיפוקא

סובין גסין, וקמח מעורב בהן.

שאלו לורכיך בקרנ מועדיך

בבית שאתה מתוועד בו.

שמו אומוסס אומוס

אמרו הצוררים, שסימניהון - שסימניהם סימן אמת, ואמרו דם זה שיצא מהפרוכת, של מי הוא, אם לא שהרגנו את עצמו.

עלמו

כינוי בלפי מעלה - כינוי לקב"ה.

ססין

מתאפק.

כמין גרנטני

סל גדול, ששופים ששופכים בו יין מגת לבוריח, וקורין קולדוויי"ה.

וישכמו צעיר אשר כן עשו

הגבורה הזאת, שאתם רואין.

מילי דמיטמן

מטמון ממונם של ישראל.

נמשול

רוח סערה.

סיקרא

נחל קישון גרפסי.

ציונים והערות

שיהיה להם עכ"פ איזה שליטה, ואת זה הוא מבקש משום כבוד דוד המלך ע"ה, אבל לא נתכוין לבקש שימנו את רבן שמעון בן גמליאל לנשיא במקום אביו שהיה מהרוגי מלכות, משום שחש מהקיסר, ולכן נתמנה רבן יוחנן בן זכאי עצמו לנשיא. כה במצודת דוד (ד"ה אמי ליה) ביאר שרבן יוחנן בן זכאי הבין מדברי אספסיינוס שלא יניח בפעם זו לירושלים, לפי שהקדים ואמר לו 'מיזל אזילנא ואיניש אחרינא משרונא', והיינו שלא יבקש ממנו דבר זה, כי אם דברים אחרים. ודבריו מובאים בהרחבה בילקוט ביאורים. כו. שנאמר 'ונועדתי לך שם', רש"י בתהילים (ע ד). ובמצודת ציון (סס) ביאר שהוא מלשון וועד ואסיפה. כו. ש"א רצתה הגמרא להתבטאות ביטוי זה כלפי הקב"ה, ולכן נקטה לשון 'עצמו'. כח. ז"ל רש"י בחגיגה (כג). 'גרנותי - סל גדול מאד, שבו מסתנין היין בעת הביצור, ונותנין אותו תחת קילוח הגת והיין מסתנין בו ויורד לבור'. כט. כמבואר בשופטים (ה סא).

ה, וגם משום שהוא מלשון בנין. [וראה עוד דברי המהר"ל בחידושי אגדות כאן, בנצח ישראל (פ"ה), גבורות ה' (פקק ע"ה), ובגור אריה (תליס ג סה), ודבריו מובאים בילקוט ביאורים]. כב. המהרש"א (מ"ה ד"ה אלו) ביאר שהכוונה ששוכרים את החבית בכדי להרוג את הדרקון עם שבירת החבית, והקשה שלפי רש"י אין מובן כיצד ילך הדרקון עם שבירת החבית, והלא הדרקון רוצה לטעום מהדבש, וראה עוד בילקוט ביאורים. כג. בבן יהודע ביאר (ד"ה פו), שכל יושבי יבנה היו תלמידי חכמים החובשים את ספסלי בית המדרש, וכולם הרביצו תורה הרבה, ולכן אמר לו 'תן לי יבנה וחכמיה', ונתכוין להפחידו בעמלי התורה, שהכלל ידוע שכל זמן שהקול קול יעקב אין הידים ידי עשוי שולטות (נ"י פרשה סה אום ג). כד. בפתח עינים (ד"ה ושושילמא) ביאר, שעיקר בקשתו היתה שלא יהרגם, ובשביל שלא ישאל אותו מדוע הוא חושש לדמם יותר מלאחרים אמר לו שלא תכלה שולטנות בית דוד,

והשעורים, הוא משום מעשה דמרתא בת בייתוס, ששלחה את שלוחה למצוא לה פת מחיטים ומשעורים ולא מצא. יט. 'להין (ע"ג) מבואר שכך יעצו לו הרומיים בפקודת אספסיינוס שנענה לבקשת רבן יוחנן בן זכאי שירפאו את רבי צדוק. ב. אע"פ שירושלים לא נמסרה בידי אספסיינוס כי אם בידי טיטוס הרשע, מכל מקום מכיון שעשה עליה מצור במשך שלש שנים וגרם לרעב, הרי זה כאילו כבר נמסרה בידי. תוס' (ד"ה א). [וראה בספר מנחת יהודה (ד"ה אילנא) שתמה מדוע נדחק התוס' לבאר ש'מימסרא' הוא בלשון עבר, ולכך הוצרכו לומר שהכוונה שכבר נמסרה בידי על ידי המצור והרעב שגרם, ולא פירושו התוס' ש'מימסרא' הוא בלשון עתיד, וכונתו היתה שהוא עתיד למלוך וירושלים תיפול בידי, וראה עוד בביאור המצודת דוד המובא בילקוט ביאורים]. כא. וכן מפורש ביומא (לט). המהרש"א (מ"ה ד"ה דמט) ביאר עוד, שנקרא לבנון משום שנבנה מעצי הלבנון (ולא מלכס א' פק

מעלנא

פה להכנים מאכל.

אזדקור

לשמוח.

מורנימא

פ"ן.

מפקנא

מוצא דרך בית הרעי.

עד לאמחי

לכני החיל.

גננא

חופה.

ארופמא

קורנב.

גליונא דגושפנקא

מי מאנשי החיל שהיתה לו צורה מוטבעת במבעתו, היה מכירה ורואה אותה בכירור, אפילו אם היה רחוק מיל מן העיר, למראה הנרות הרבים שהודלקו בהר המלך.

קרני מלחמה

ראשי גייסות המלחמה, ונקראו 'קרני מלחמה' משום שהיו תוקעי קרן - שופר, ומתאספים עליהם - בשמיעת התקיעה בני צבאם.

כיון דדע דע

משהרגיל היתוש ולמד בקול הקורנב, הכיר בו, ולא הניח ניקורו.

שחליים

מין מאכל הוא, כמבואר במסכת ע"ז (דף טז.).

ושמא תאמר קרונה הימא

ביתר לים הגדול, ולכן נפלו לשם דמי אנשי העיר.

נפור לרוב

רונדיל"א.

הסוא אסלא

הר המלך.

נקעת ידים

שם מקום.

נגנילא

אוב.

משקרימו

בכך דאמרתו - שאתם אומרים ששים רבוא עיירות היו בהר המלך, והוא - ומקום זה אינו מחויק אפילו ששים רבוא קנים.

ואלד דס

מהרוגי ביתר.

נו.

נמאי דפקק אנפסיא

מיקלי וברורי קיטמא - להשרף, ושיפזרו את אפרו.

גמלא

דימרו"ש בלע"ז, כלומר נתכווצה, כמו נמוד מסאני - נתכווצו מנעליו (פסחים דף ק"א).

של זכריא

בן יהודע הכהן. שהרגוהו שרי יהודה לזכריא בן יהודע הכהן, במצות יואש מלך יהודה שצויה להרגו, משום שהוכיחם כשהשתחוו לו ליואש, ועשאוהו אלוה. והרגוהו בעזרה"ג.

נשכנע זרע רומנס

עונש זה הוא מדה כנגד מדה, שבעצתו התחיל העם לזנות אל בנות מואבל.

אין עורו מחויק נשור

משהופשט עור הצבי מבשרו, הוא - העור, מתכווץ, ואין יכול לחזור ולכסותו בו - ואין יכולים לחזור ולכסות את בשר הצבי על ידי עורו.

שטר פירטמא

שטר צוואה. ונקרא פירטמא משום שפרט נבזרדארן בשטר זה מה תהא על נכסיו.

לאמר מר

בעירובין (דף כ"א), ויליף לה ממה שנאמר בקהלת (י"ג י"ג) 'ולהג הרבה יגיעת בשר', והיינו שהמלעיג הרבה על דברי חכמים, נידון ביגיעת בשר [-כינוי לצוואה], וקרא - ופסוק זה בדברי סופרים בתיב - נכתב לגבי דברי חכמים, שעל כך נאמר שם בתחילת הפסוק 'יותר מהמה בני הזהר עשות ספרים הרבה', והיינו שיש להזהר בדברי סופרים יותר מדברי תורה"א.

גר מושב סיה

שלא קיבל עליו שאר מצות, אלא שלא לעבוד עבודה זרה, שנאמר (מלכים ב' ה' ז') שנעמן אמר לאלישע הנביא אחר שנתרפא מצרעתו 'כי לא יעשה עוד עבדך וגו' עולה וזבח לאלהים אחרים כי אם לה'.

נציאי האומות עונדי עונדי זרע

בלע"מ, שהשכינה נגלית עליו בחייו, והרשיע לדבר אפילו לאחר מותו.

דשמיע ליה

מה היו מעשיהם של אנשי כפר סכניא, אם צדיקים היו, או אם רשעים היו.

נארוס וארוסמו

מאותה העיר - כפר סכניא.

שפטפט

ולול ביצרו, ולא חשבו - החשיבו, אלא נתנבר עליו"ב.

היינו דכמי

דאמיה דזכריא - על דמו של זכריא שנשאר גלוי ולא התכסה, נאמר הפסוק (יחזקאל כ"ט) 'להעלות חמה לנקם נקם, נתתי את דמה על צחיית סלע לבקלתי הקסות'.

טור מלכא

מדינה ששמה הר המלך.

וספר השער

נתייקרה התבואה.

לזין צינא

שהוא דומה לשכבת זרע, ועשה כן כדי להוציא קול שבאו על אשתו וע"י זה יוכל לגרשה ללא כתובה.

על צחית סלע

על חלקת אבן חלקה, שלא יבלע בארץ, כך היה דמו של זכריא על הרצפה, ולא נבלע ולא התכסה.

גונלא

גדוד.

סולד

דימרו"ש, מתייבש ומגלד.

סוה צהו

ביהודים.

שכנת זרע דומה מן האור

נכנס ונבלע בכנה, ואינו מגלד.

צחית סלע

שעיעות בתרגומו והיינו חלק.

ציונים והערות

גם בדברי רש"י מקנטר בדברי ויכוחים]. לג. כמבואר בדברי הימים (ב' כ"ג-כ"ד). לר. ומשמע שלא קיבל עליו שאר מצות בני נח, כי אם שלא לעבוד עבודה זרה. ובבאר שבע (פנה"ק פ"א: ד"ה מ"ג) הקשה ממה ששינו בעבודה זרה (פ"ד): איזהו גר תושב כל שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה דברי רבי מאיר, והכמים אומרים כל שקיבל עליו שבע מצות בני נח וכו', ומדוע נקט רש"י כרבי מאיר ולא כחכמים. ותיקן

בעירובין שהכוונה שאפשר לדרוש שני דרשות מהפסוק, גם לשון 'לעג' וגם לשון 'להג', ועפ"י דבריו מתיישבים דברי רש"י כאן]. וראה עוד במהרש"א (מ"א ד"ה ושאמר לו) שכתב, שמי שדורש דרשה זו סובר שיש לדרוש כן לפי שאתיות ע"י וה"א מתחלפות. לב. כע"ז זה כתב הרשב"ם (ב"ב קט: ד"ה שפטפט) מתרים ונלחם כנגד יצרו ע"י. ובמנחות (פ"ג). ביאר רש"י (ד"ה משפט) דהיינו בדברי ויכוחים [בשיטמ"ק שם

ל. המהרש"א (מ"א ד"ה ושאמר ליוון) כתב, שיש לומר שהוא עונש גם על מה ששכב עם אתונו כמבואר בעבודה זרה (ד'). לא. אמנם בעירובין (ס"ט) דוחה הגמרא דרשה זו, משום שלא כתוב 'ולעג' בע"י"ן כי אם 'ולהג' בה"א, וכתב המהר"ם ש"ף (נ"ט"ז ד"ה ואלמ) שאע"פ שנדחית הדרשה, מכל מקום המימרא עצמה היא אמת. וכן כתב בתוס' הרא"ש (ע"ז פ"ג ס"ג מ"ג) [וראה בתוס' רבינו פרץ (ס"ג ד"ה מ"ג) שביאר בסוגיית הגמרא